

בבא בתרא דף נד

נכסי עכו"ם הרי הן כמדבר

גוי שמוכר קרקע לישראל, כאשר מקבל את המזון, הנכסים יוצאים מרשותו, ולא באים לרשות הישראל עד שיכתבו שטר. ובין זה לזה, יוכל אדם מהשוק לזכות בקרקע.

האור החיים (בראשית פרק כג) בא לבאר את מעשה הקנין של אברהם אבינו במערת המכפלה, ע"פ סוגיין. נאמר "וישקול אברהם לעפרון את הכסף", ולאחר מכן "ויקם שדה עפרון אשר במכפלה וגו' לאברהם למקנה", ומדוע יש כאן שני שלבים? אלא הביאור ע"פ סוגיין, שבתחילה כשקיבל עפרון את הכסף, הסתלק מהמערה, אך עדיין לא זכה אברהם עד שעשה חזקה (באמצעות גוף הקבורה).

והנה למדנו לעיל שהמציע מצעות בנכסי הגר קנה. הרשב"ם לומד שע"י הצעת המצעות הוא נהנה מהקרקע וזה נחשב כחזקה. ראשונים אחרים לומדים שהצעת המצעות כללה גם שינוי בגוף הקרקע כסידור וכיור. ומעתה, בשלמא אם הנאה מהקרקע חשיבא חזקה, ניחא שקבורת שרה נחשבת כחזקה, שהרי היא שוכבת בקרקע. אך אם בעיני שינוי ותיקון בגוף הקרקע, איזה שינוי יש במה שקבר אותה. וכתב דאפשר לומר "כי כשבניין הקבר ובפרט בנין הקבורות הקדומים שהיו בונים כוכין, מן הסתם הם מסיידים ומכייירים ובזה תהיה החזקה".

וניחא שרק אחרי שהתורה מספרת על הקבורה נאמר שהשדה קם לאברהם, דרק אחרי הקבורה נעשתה חזקה.

בפרשת דרכים (ריש דרוש א) דן אם לאבות יש דין ישראל או דין בני נח. וכתב להוכיח שנחשבים ישראל, שהרי שמרו שבת וגוי ששבת חייב מיתה. ובאחרונים האריכו בראיה זו. החת"ס (תחילת הדרשות) דוחה דבאוה"ע הלילה הולך אחר היום ובישראל היום הולך אחר הלילה, וניחא ששמרו שבת בליל שבת וחיללו שבת במוצאי שבת.

בספר דרושים ואגדות להחת"ס (הובא ב'דף על הדף' כאן) מביא בשמו דחיה ע"פ סוגיין דגוי מגוי קונה בכסף וישראל מגוי לא קונה אלא בשטר, וא"כ י"ל שהאבות קנו קרקעות שהחזקו דרך רבים משר העיר

בכסף לחוד, ואם יש להם דין ב"ג הרי נעשית בכך רה"י גמור ויכול לנעול בלילה, והוציאו ממנו ביום השבת לרה"ר, והוה מלאכה, ואם יש להם דין ישראל, לא קנה הקרקע בכסף לחוד, ועדיין היא הפקר ולא עשה מלאכה בהוצאתו שהרי עדיין רה"ר הוא. והוא פלפול נפלא.

דף נה

דינא דמלכותא דינא

הר"ן בנדרים מבאר בטעם 'דינא דמלכותא דינא', שהמלך הוא הבעלים של הקרקעות וכל מי שדר במדינה צריך להישמע לבעל הקרקעות דהיינו המלך.

הרשב"ם כאן מבאר באופן אחר, שטעם דינא דמלכותא הוא שבני המדינה קיבלו על עצמם לשמוע למלך, וזו צורת הנהגה מדינית, שאנשים הסכימו להתנהג באופן שמאפשר סדר ומשטר.

יש לקשר את הדבר הזה לענינים העמוקים שנאמרו בענין זה.

חז"ל בספר הזוהר אומרים שהמילה "דינא" היא אותיות "אדנ"י" שמתייחסת למידת המלכות. דהיינו ש'דינא' היא 'מלכותא'.

השל"ה כתב שבמידת הדין שמתגלה במלכות ה' יש שני סוגי דינים. יש 'דינא קשיא' ויש 'דינא רפיא', ועל זה נאמר דינא דמלכותא דינא – שני דינים. דינא קשיא הוא שהולכים כפי תוקף הדין הגמור. דינא רפיא הוא כשיש עירוב של רחמים כפי שרש"י מביא בתחילת החומש "בתחילה עלה במחשבה לברוא את העולם במידת הדין, ראה שאין העולם מתקיים, שיתף עמה מידת הרחמים". ומובא בדברי רבותינו ששני ימי ראש השנה הם דינא קשיא ודינא רפיא.

המגלה עמוקות מביא שתורה שבכתב נקראת 'דינא קשיא', שזו הצורה שמופיעים הדינים מעיקרא. תורה שבע"פ נקראת 'דינא רפיא', שהדין מופיע באופן שנתלה בהבנה האנושית.

יתכן לתלות את שני הפירושים הללו בר"ן ורשב"ם. הר"ן שלומד שזכות המלך נובעת מבעלותו, ודאי

ששייך ענין זה גם כלפי מעלה, שכיון שכל העולם שייך להקב"ה, על כולם לקבל את הדין באופן גמור. ואילו לרשב"ם יסוד הדין נובע מכך שבני אדם קיבלו על עצמם את דין המלך, וזה שייך יותר לדינא רפיא כדוגמת תורה שבע"פ שבני אדם מעורבים וקולטים את הדין.

דף נ

כל שהראהו הקב"ה למשה

כל שהראהו הקב"ה למשה חייב במעשר. לאפוקי קניי קניזי וקדמוני.

הפרשת דרכים (דרוש ו) מביא מהמדרש והירושלמי שאם עם ישראל כובש מקום בחו"ל, הרי הוא חייב בתרו"מ, וכל הטעם שסוריא לא התחייבה בתרו"מ מחמת כיבוש דוד, הרי זה מפני שכבשה קודם שכבש את גוף א"י. וא"כ קשה איך יתכן שכל מקום בחו"ל שנכבש חייב במעשר, וקניי קניזי וקדמוני שהובטחו לאברהם אבינו לא חייבים?

ומבאר ע"פ דברי הרמב"ם והראב"ד שהכהנים והלוויים אינם לוקחים חלק בא"י ולכך מקבלים תרו"מ, אבל לעתיד לבא הם יטלו חלק בארץ (כמב' לקמן בפרק יש נוחלין), ושוב לא יקבלו תרו"מ.

והנה כל הארצות אשר נתקדשו ונתחייבו בתרו"מ, לעולם בקדושתן הן עומדות, ואף לעתיד לבא כשישוב ויכבוש אותן מלך המשיח ונותן מהם חלק לשבט לוי, לא בשביל זה פקעה קדושתם, דקדושה שבהם להיכן הלכה, והוא אינו מקדש אותן מחדש. אך הארצות שיכבוש מלך המשיח מחדש, וקדושתן באה על ידו, והוא נותן מהם חלק לשבט לוי, אינם חייבים בתרו"מ לפי שתרו"מ הם תחת חלק הארץ. וזה כונת שמואל באומרו כל שהראהו הקב"ה למשה חייב במעשר, ואמר אל יעלה בדעתך דלעת"ל דשבט לוי נוטל חלק בארץ דלא יהיו נוהגים תרו"מ, אלא כל מה שהראהו הקב"ה למשה דהיינו מה שכבש יהושע וקידשו לעולם, חייב במעשר, דמאחר שנתקדש ונתחייב במעשר, לא פקעה קדושתה לעולם. לאפוקי קניי קניזי וקדמוני שאף שהם מהארצות שנכרת עליהם ברית לאברהם, מ"מ אינם חייבות במעשר מאחר שלא נכבשו מעולם ולא נתקדשו לא ע"י יהושע ולא ע"י עזרא, ומלך המשיח עתיד לקדשה ונותן מהם חלק לשבט לוי, ואינם מקודשת לתרו"מ לפי שהלוויים מקבלים חלק שם.

ויש להוסיף, דהנה קורח טען כנגד משה רבינו "כי כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה'", וכתב במי השילוח (פרשת קורח) שטענות קורח לא היו מופקעות, שבאמת כך יהיה לעתיד לבוא (ולכאורה כך גם היה קודם חטא העגל), שעם ישראל היה אמור להיות בלי כהנים ולויים, והבכורות יעבדו, שהם נציגים של כל משפחה. אך אחרי חטא העגל שעם ישראל נכנס לתוך מצב הסתר, אז הוזקקו לשבט מיוחד שיחבר אותם לקדושה. אמנם לעת"ל זה ייפסק, שאז כלל ישראל יהיו בקדושה גלויה, ולא יזדקקו לכהנים ולויים.

והנה איתא באריז"ל שהסיבה שקניי קניזי וקדמוני לא ניתנו לעם ישראל בעוה"ז, מפני שמעורבת בהם קדושה גדולה שלא ניתנת להשגה בעוה"ז, נמצא שלעת"ל שיש קדושה גלויה, אז ניתן להתחבר לקניי קניזי וקדמוני.

ויצויין לאדרת אליהו (דברים א, ז) שאימתי עם ישראל איבדו את קניי קניזי וקדמוני, בזמן חטא המרגלים, שאז עם ישראל נכנס לתוך מצב של חושך, ושם א"א להתחבר לארצות אלו. וגם נזדקקו יותר לכהנים ולויים. נמצא שלעת"ל שהקדושה גלויה, נובע מכך שזוכים לג' עמים הנ"ל, וכן שאין צריכים את שבט לוי. ודו"ק.

דף נז-א

ועוצם עיניו מראות ברע

"ועוצם עיניו מראות ברע, אמר רבי חייא בר אבא, זה שאינו מסתכל בנשים בשעה שעומדות על הכביסה. היכי דמי, אי דאיכא דרכא אחריתא, רשע הוא. ואי דליכא דרכא אחריתא, אנוס הוא. לעולם דליכא דרכא אחריתא ואפ"ה מיבעי ליה למינס נפשיה".

המהרש"א מעיר שבפשטות היה אפשר לבאר את הפסוק על מצב שאדם נמצא במקומו ועובר לפניו מצב של חוסר צניעות, אבל עתה שהסברנו שהוא הולך אל המקום של הנשים, מקשה הגמ' היכי דמי.

ובפשטות הכוונה היא שאדם לא יכול להכניס עצמו לידי נסיון, והעושה כן נקרא רשע.

באלשיך (תורת משה בראשית פרק ט) כתוב דבר נורא, על הפסוק: "ויקח שם ויפת את השמלה וישימו על שכם שניהם וילכו אחורנית ויכסו את ערות אביהם ופניהם אחורנית וערות אביהם לא ראו". וכתב האלשיך: "הנה אומרו ופניהם אחורנית הוא מיותר, וגם

עצמו, וכאשר הוא מצטרף לשתי המעלות הנ"ל, גם המאכל מתקדש. ומה שמכונה 'גלוי', בפשטות כל הנאה חומרית נקראת דבר מגולה וחיצוני, ועוד יש בכך רמז, שאדם צריך להשאיר שליש פחות מכדי שובעו, וזהו ששליש נשאר מגולה שאינו אוכלו.

הבן יהוידע מבאר, שהת"ח אומר על השלחן ד"ת, ושני שליש גדיל היינו חלק הרמז והדרש, ושליש גלאי הוא הפשט. או שני שליש גדיל תורה שבכתב ושבע"פ, ושליש גלאי מוסר ודרך ארץ.

בספר תולדות יעקב יוסף (פרשת בהר) כתב לבאר גמ' זו, ומקדים את המובא בב"י או"ח סי' רפח, שיש חילוק פועלים לבין ת"ח, שהפועלים ישלימו בשבת ביטול תורה של כל השבוע. והנה כתבו הקדמונים לחלק כ"ד שעות היום והלילה לג' חלקים: ח' שעות בתורה ותפילה, וח' שעות במשא ובמתן, וח' שעות בשינה, וסימנך א"ז תשכיל (ח' שעות בתורה), א"ז תצליח (ח' שעות במו"מ), א"ז ישנתי (ח' שעות בשינה). והנה גם הפועלים צריכים להתפלל, ומתוך שעות הלימוד מקדישים ג' שעות לג' תפילות ביום. ונמצא שחסר לפועלים חמש שעות של לימוד, ועולה בחמשה ימים כ"ה שעות, כי בערב שבת גם הת"ח מבטל מהתורה. וא"כ שבת לילו ויומו שיש בו כ"ד שעות ועם תוספת שבת שעה אחת, עולה כ"ה שעות, א"כ שפיר משלים בשבת בכ"ה שעות אלו עבור כל השבוע.

וזהו שאמרו שת"ח שני שליש גדיל דהיינו שהוא מקשר וגודל יחד שליש היום שעוסק בגשמי ופרנסת צרכי שלחנו, אל שליש היום שעוסק ברוחני, וזאת ע"י שגם בעסקו בפרנסתו מחשבתו דבוקה בתורה. ושליש היום עוסק בשינה ושאר צרכי הגוף, והוא שליש גלאי. משא"כ שלחן של עם הארץ הוא כמדורה של גיהנם, שאומר תמיד הב היום ולילה לא ישבותו ועוסק תמיד בצרכי העוה"ז.

דף נח-א

צדיקים אי מטמאים במיתתם

רבי בנאה היה מציין מערות קבורה, והגיע למערת המכפלה וכו'. וביאר הרשב"ם שהיה מציין הקברות משום טומאה. והנה כבר דנו הראשונים אם קברי צדיקים מטמאים. ותחילת הענין הוא במדרש משלי (ט, א) המספר שאליהו הנביא הגיע ליהושע הגרסי וסיפר לו שר"ע מת, וכשבאו לטפל בקבורתו בא אליהו

אומרו וערות אביהם לא ראו, מי לא ידע שאם הלכו אחורנית ויכסו את ערות אביהם, שערות אביהם לא ראו". ומיישב האלשיך שכיון שהפנים של האדם הם הצלם אלקים, לא רצו שפניהם אשר הם קדושת הצלם יראו את הערוה, וק"ו מאשר הקפידו ז"ל על אשר לבו רואה את הערוה בעת תפילה, וכ"ש פני אדם אשר צלם אלקים נוססה במ.

ונמצא חידוש עצום באלשיך שלעמוד כנגד הערוה אינו רק שראיית העין היא בעייתית, אלא עצם היות הערוה מול פני האדם, אפילו אם עוצם את עיניו, היא הבעיה.

וכידוע ספרי השו"תים והמוסר מדברים על העולה מהסוגיא שכשייש דרכא אחריהא אסור לעבור במקום שיש בו חוסר צניעות. וידוע שרבי אליהו לאפיאן זצ"ל גער בבחורים שכדי להגיע לסדר בזמן קיצרו את דרכם דרך השוק, ואמר להם שנחשבים רשעים.

ונסיים בסיפור ששמעתי מהג"ר שמחה הכהן קוק זצ"ל, רבה של רחובות. שכאשר הבבא סאלי בא לא"י לבקר בפעם הראשונה, בנו רבי מאיר בא לקבל את פניו. אך בפעם הבאה שהגיע לא"י כדי להשתקע, לא בא רבי מאיר לקבל פני אביו. והסביר זאת, שבפעם הראשונה שהגיע לשדה התעופה, עבודה של שנים בשמירת העיניים ירדה לטמיון, ואינו יכול לעשות זאת שוב. וברור שצדיק כזה לא הביט בשום דבר שאינו ראוי, אלא עצם היות הדבר מול פניו יש בזה פגם!

דף נז-ב

שלחן של ת"ח

שלחן של ת"ח כיצד, שני שלישי גדיל ושליש גלאי, מפרש רשב"ם שני שלישי מכוסים במפה, ושם אוכלים, ועוד שלישי מגולה ועליו מונח המאכל. משא"כ שלחן של ע"ה דומה למדורה וקדרות מקיפות אותה, מפרש רשב"ם שמוקפת קדירות והאש באמצע, אף כאן המפה והלחם באמצע והקערות סביב.

המפרשים ביארו גמ' זו בדרך דרוש.

השל"ה (שער האותיות ק' עמק ברכה סעיף ו) מבאר ש'שני שלישי גדיל' פירושו שהת"ח עושה שני דברים יחד עם האכילה: לומד תורה, ומחלק ממזונו לעניים. שני דברים אלה נקראים 'גדיל' לפי שהתורה מגדלת האדם ומרוממתו, ולהאכיל עניים ג"כ שייך לגדולה שנא' צדקה תרומם גוי. והשליש מגולה היינו המאכל

המהרש"א מבאר שמדובר כאן על חולאי הנפש, שרוב מידות הרעות מגיעות מדם. והמידות הטובות מגיעות מיין, דהיינו שמחה שמסלקת המידות הרעות, או שהכוונה לחכמת וסוד התורה, ומי שזוכה להם יכול להתגבר על המידות הרעות. ובמקום שאין יין שם צריכים סממנים, שמי שאינו חריף ופיקח, ואין לו שייכות לחכמת וסוד התורה, יזכור את תלמודו ע"י עשיית סימנים וזה יועיל לו.

הגר"א (משלי לא, יא) הולך בכיוון דומה: "והנה ראש כל מידות הרעות היא מידת התאוה שהיא מביאתו לכל מידות הרעות שבעולם. ובה יובן מה שאמרו רז"ל בראש כל מרעין אנא דם, כי הדם הוא הנפש המתאוה, כי תאוה נפשך כו'. ובריש כל אסוון אנא חמר, יינא דאורייתא, כמ"ש רפאות תהי לשרך, ולכל בשרו מרפא, והוא סם חיים", כלומר התורה היא מתקנת את המידות הרעות, אך עדיין קשה: "וא"ת למה מנו חכמים כל מידות טובות באבות? היינו למי שאינו בעל תורה. וזהו באתר דלית תמן חמר, תמן סממנים מתבעין. אבל הבעלי תורה אינן צריכין, כי התורה היא כלל הכל, וזהו "בטח בה לב בעלה", מכל החלאים שבעולם, וכמו שאמרו חז"ל, אם ראית ת"ח נוקם וכו' חגריהו כו', אם עם הארץ חסיד אל תדור בשכנותו, משא"כ במידות טובות אם הוא מוחזק במידה טובה אחת, כגון שיש לו ענוה, אינו בטוח רק מהגאוה, ואינו בטוח מהתאוה וכדומה בשאר המידות, אבל בתורה הוא בטוח בכל המידות רעות".

בספר אור רש"י (מקעלם) פרשת וירא (סי' פז) מביא מהר"ח ז"ל שעל תורה לבד בלי מידות טובות נאמר "זום זהב באף חזיר אשה יפה וסרת טעם", וא"כ צריך מידות עם התורה, ולכאן סותר לדברי הגר"א הנ"ל. ומיישב "אבל באמת אינו סותר והכל אחד, עד כה דברנו מענין עיוני, עתה נדבר בענין החלק המעשי, ובסוגריים שם מבארים כוונתו, שהגר"א אינו מדבר על כל המידות הרעות, אלא על מ"ח מידות שהתורה נקנית בהם, שהזוכה לתורה, היא מביאה לו את המ"ח קנינים, אך המידות הנצרכות לחיי המעשה, בזה עליו לעבוד בהשגת המידות ואינו יכול לסמוך על התורה, וצ"ב אם זו כונתו וצ"ע.

לסייע, ושאלו את אליהו שהרי הוא כהן, והשיב אליהו ח"ו שאין טומאה בתלמידי חכמים ואף בתלמידיהם.

התוס' ב"מ קיד, ב מביא את המדרש הנ"ל, וכתב דדבריו לאו דוקא, והטעם העיקרי שאליהו התעסק בו היה משום דהוה מת מצוה. לעומת זאת, הרמב"ן (ריש פרשת חוקת) כתב שטעם טומאת מת הוא בעטיו של נחש, והנפטרים בנשיקה לא יטמאו מן הדין, וכמו שאמרו צדיקים אין מטמאים, עכ"ד. החינוך במצוה רס"ג כתב טעם בטומאת מת (וכן הוא בזהר) שהסיבה שיש טומאת מת, שהגוף עצמו מתקרב וחפץ בדברים טמאים, והנשמה עוצרת בעדו, וכשהיא יוצאת ממנו, חזר הגוף לנטייתו. אבל צדיקים שקידשו את גופם והעלוהו, גם כשהנשמה עוזבת הגוף, אין שם טומאת מת. והחת"ס (תורת משה חוקת) מבאר עפ"י את דברי הגמ', שאין ד"ת מתקיימים אלא במי שממית עצמו עליה, שמי שאינו נהנה מאהל העוה"ז, אינו מביא לטומאה, דרך ה"בא אל האוהל" של העוה"ז מטמא.

אולם האחרונים מקשים שבגמ' דידן בעובדא דר' בנאה מוכח כהתוס' ב"מ, כן כתב הפאת השלחן (ב, יח). מיהו היעב"ץ (ב"מ פה, ב) מביא שלא כדברי הרשב"ם שטעם ציון המערה הוא משום טומאה, ואילו היעב"ץ מביא שהיה מצוין המערות כדי שידעו היכן להתפלל על קברי אבות. ולפי דבריו אין ראיה.

עוד מביא הפאת השלחן, וכן הוכיח האבנ"ז (יו"ד סי' תסו), מהגמ' בסוכה (דף כ"ה) שאלה שהיו טמאים לנפש אדם ולא יכלו לעשות הפסח, נושאי אורנו של יוסף, הרי שאף יוסף הצדיק גרם לטומאה. והאבנ"ז בא ליישב ולחבר בין דברי התוס' והרמב"ן, ואומר שהדבר תלוי, אם מת במיתה טבעית ע"י מלאך המוות, אז יש כאן סיבה לטומאה, אף בצדיקים (זולת מי שמת במיתה נשיקה), כיון שהחרב של מלאך המוות גורמת לטומאה. ולכן יוסף הצדיק גרם לטומאה, וכן יש טומאה במערת המכפלה. אולם הנהרג לא מת ע"י מלאך המוות, וכל סיבת טומאתו הוא מכח טומאת הגוף כמבואר בחינוך הנ"ל ועפ"י דברי הזהר, וא"כ צדיקים שגופם אינו מטמא, כדוגמת רבי עקיבא, בהם אין טומאת מת. ושפיר יש לקיים ב' המושגים.

דף נט

דף נח-ב

והחוט המשולש לא במהרה ינתק

"איתמר רבי אושעיא אמר מעכב, ר' חמא אמר אינו מעכב, אזל שייליה לרבי ביסא אמר להו מעכב, קרי

בראש כל מרעין אנא דם, בראש כל אסוון אנא חמר

"בראש כל מרעין אנא דם, בראש כל אסוון אנא חמר, באתר דלית חמר תמן מתבעי סממנין".

עליה רמב"ח והחוט המשולש לא במהרה ינתק – זה ר' אושעיא בנו של ר' חמא בנו של ר' ביסא".

וכבר ציין הרשב"ם לגמ' ב"מ פה, א – לא ימושזו מפי זרעך ומפי זרע זרעך וגו', מדור שלישי ואילך תורה מחזרת על אכסניא שלה. ובשיעורים שם הבאנו מדברי המפרשים שאין בזה הכרח אלא שהוא דבר מסוגל.

ונוסיף כאן מה שכתב במגן אבות להתשב"ץ (אבות פ"ב מי"ז) על הנאמר "התקן עצמך ללמוד תורה" שרק מי שמתקין עצמו ללמוד תורה אז אם הוא משתייך למשפחת לומדי תורה, יותר קל לו לגדול בתורה, אך בלא"ה לא. וכן מדויק בפסוק "לא במהרה ינתק" דמשמע שעלול החוט להנתק, אלא שלא יקרה זאת במהרה. ואפילו משה רבינו רצה שבנו ימשיך אותו, ולא צלח הדבר. עוד הזכרנו שם דברי הספר חסידים (סי' קנו) שאם רואים שהדור הרביעי אינו זוכה לתורה, הדבר קורה מפני שנשא אשה שאינה הוגנת ונוצר פגם במשפחה.

בכתובות (סב, ב) ג"כ מובא כמו כאן "החוט המשולש וגו'", ובבן יהודע שם עמד להעיר, מדוע לא הביאו (בכתובות ובב"ב כאן) את הפסוק "לא ימושזו מפיך ומפי זרעך וגו'" המובא בב"מ (שם), ומיישב דהוי תפילה: יה"ר שהחוט המשולש לא יתנתק מהרה.

ברוח חיים על המשנה הנ"ל באבות, כתב משל לאורח שמגיע לעיר ודופק על דלתות העיר, ומי שפותח את דלתו, לשם ייכנס. ובמקום שלא פתחו את הדלת, לא ייכנס. וכך התורה מחזרת אחרי אכסניא ומבקשת להכנס, אך האדם צריך לפתוח את הדלת. ובשם אחיו הק' רבי זלמן ז"ל מיישב בכך הכיצד שייך אדם מישראל שאינו בר תורה, הרי אברהם יצחק ויעקב הם חוט משולש של תורה, אלא בהכרח שבסופו של דבר צריך האדם לפתוח את עצמו לקראת התורה, ורק כך תועיל ה'חזקה' שבג' דורות.

דף ס

זכר לחורבן בפרק חזקת הבתים

סיום הפרק: כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה.

כבר דייקו גדולי המפרשים דלא נאמר "זכה ויראה", אלא "זוכה ורואה" בלשון הווה. לאמור, שהמתאבל על ירושלים, זוכה כבר עכשיו להשתייך לשמחת ירושלים.

וביארנו זאת באופנים שונים, וכול עולים בקנה אחד שתחילת הבניין הוא בהכרה ואבילות על החורבן.

ונביא רעיון נפלא ששמעתי מדודי הרב אריה ברגמן שליט"א. הנה מובא בספרים (ואצל רבי צדוק הכהן רבות) שאגדות שנסדרו בש"ס, שייכות למסכת המסויימת בה הם נכתבו. ולמשל אגדות החורבן נמצאות בגיטין כי החורבן הוא זמן של פירוד בין הקב"ה לעם ישראל רעייתו.

ועל כן צ"ב מדוע עניני 'זכר לחורבן' נמצאים במסכת ב"ב, בפרק חזקת הבתים?

אמנם הביאור הוא, שענין אבילות החורבן אין סוף הענין האבילות והעצבות על מה שארע, אלא שאדם באמצעות אבילותו מבטא שרוצה הוא וחפץ הוא בישועה. וכידוע שיטת הסמ"ק שיש מצוה לצפות לישועה (ונלמד מהפסוק אנכי ה' אלקיך). ולשון הרמב"ם (מלכים פי"א) "כל מי שאינו מאמין בו או מי שאינו מחכה לביאתו, לא בשאר הנביאים בלבד הוא כופר, אלא בתורה ובמשה רבינו". ומובא בספר הזכרון למרן הגרי"ז, שהיה מצביע על דברי הרמב"ם הללו, שמי שאין מצפה לישועה הרי הוא כופר.

נמצא שכל ענין האבילות הוא "מחאה" על מצב הגלות, שאנו רוצים ותובעים לשנות את המצב ולהגאל.

הנה באבילות רגילה הולכים מן החמור אל הקל: אנינות, תחילת ימי האבלות, סוף השבעה, שלושים, י"ב חודש. ואילו באבילות החורבן הסדר הוא הפוך, מן הקל אל הכבד: מתחילים בג' השבועות, תשעת הימים, שבוע שחל בו, ערב ת"ב, ת"ב וכו'. והטעם הוא כי בזמן החורבן אנו לא באים מצד אבלות גרידא אלא לבטא מחאה וטענה וככל שמתמקדים בחורבן יותר ויותר, כך הזעקה הולכת וגדולה.

נמצא ששייכים הדברים לפרק חזקת הבתים היטב, שפרק זה עוסק באדם שיושב בביתו של פלוני, ונדרש מפלוני למחות ולהודיע את בעלותו, לבקש את ביתו בחזרה. אם לא כן, הבעלות עוברת לאדם אחר. זה ענין הזכר לחורבן. אדם צריך לעשות אמה על אמה בביתו, ובכך למחות ולטעון שאנו רוצים לחזור לבנין בית המקדש. וכל הגלות ואוה"ע שנמצאים כאן, לא תהיה להם חזקה על המצב.

וזהו "כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה", שכן כבר עכשיו הוא עושה מחאה, ומשתייך למציאות האמיתית שהיא בנין ירושלים, וע"י כך מובטח לו שישוּב ויראה בבנין ירושלים בב"א.